

Ukrainskoi revoliutsii 1917 – 1921 rr., 100-richchiu zasnuvannia Kamianets-Podilskoho natsionalnogo universytetu imeni Ivana Ohienka. Kamianets-Podilskiy: FOP Sysin O. V. 522-525. [in Ukrainian].

8. Халайцян, В. П. (2012). Палацо-паркові ансамблі на Хмельниччині: Історична доля, сьогодення, перспективи. Парки Діонісія Міклера: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Збараж-Вишнівцевь-Кременець. 175–178. / Khalaytsan, V.P. Palatso-parkovi ansambli na Khmelnychchyni: Istorychna dolia, sohodennia, perspektyvy. Parky Dionisiia Miklera [Palace and park ensembles in the Khmelnytsky region: Historical destiny, present, prospects. Parks of Dionysius Mikler]: materialy mizhnar. nauk.-prakt. konf. Zbarazh-Vyshnivets-Kremenets. 175–178. [in Ukrainian].

9. Черкаська, Н. (2013). Александр Пшездецький про Миньковецьку державу. Наукові записки Центру Мархоцькознавства / упоряд. В. А. Захар'єв. Хмельницький: ФОП Цюпак А. А.. Т. 4. 17–28. / Cherkaska, N. (2013). Aleksandr Pshezdetskyi pro Mynkovetsku derzhavu. Naukovi zapysky Tsentru Markhotsknavstva [Alexander Przezdetsky about the Minkovets state. Scientific notes of the Center for Markhotsknavstva] / uporiad. V. A. Zakhariev. Khmelnytskyi: FOP Tsiupak A. A.. Vol. 4. 17–28.

УДК 746(02)
UDC 746(02)

ВІКТОРІЯ ХРЕНОВА,
кандидат педагогічних наук
(Україна, Хмельницький, Хмельницький
національний університет,
вул. Інститутська, 11)
VIKTORIJA KHRENOVA,
Candidate of pedagogical sciences
(Ukraine, Khmelnytskyi,
Khmelnytskyi National University,
Instytutska Str., 11)
orcid.org/ 0000-0001-8384-7554

Традиції та новаторство в декоративному мистецтві фелтингу Traditions and Innovations in the Decorative Art of Felting

Анотація. На основі аналізу джерел мистецького і культурологічного спрямування висвітлено історичні передумови розвитку техніки «фелтинг». Виявлено багате минуле визначеного виду декоративно-ужиткового мистецтва і його безмежні перспективи для сучасного декоративного мистецтва. З'ясовано, що валяння повсті виникло і розвивалося у різних регіонах світу незалежно один від одного: Памір, Кавказ, Алтай, Тибет, Іран і Афганістан, а також Перу, Балканські країни, Фінляндія і Норвегія ставали центрами валяння вовни. Схарактеризовано традиції, пов'язані зі сферою застосування цієї техніки, технологією, колористичним вирішенням, орнаментикою та декоруванням виробів різних країн. Жодну зі сфери застосування повсті не можна було назвати гостромодною, суперактуальною, такою, яка не має аналогів. Проте останнім часом інтерес до цього матеріалу різко зріс як в аматорів, так і у професійних художників декоративного мистецтва. Визначено, що найпоширенішими техніками «фелтингу» на сьогодні є «мокрый» і «сухий» способи виконання виробів декоративного мистецтва. На їх основі майстрами з художньої обробки вовни (повсті) винайдено нові нетрадиційні прийоми валяння. До них відносять такі новітні техніки, як «нунофелтинг» та «живопис вовною». На основі власного досвіду та аналізу джерел охарактеризовано новітні техніки «фелтингу», висвітлено можливості їх інтеграції у сучасне декоративне мистецтво.

Ключові слова: декоративне мистецтво, декоративно-ужиткове мистецтво, «фелтинг», техніка, технологія, «нунофелтинг», «живопис вовною».

Summary. On the basis of the analysis of sources of artistic and culturological direction the historical preconditions of development of technique “felting” have been covered. The rich past of the mentioned type of decorative-applied art and its boundless prospects for modern decorative art has been revealed. It has been found that felting originated and developed in different regions of the world independently: the Pamirs, the Caucasus, Altai, Tibet, Iran and Afghanistan, as well as Peru, the Balkans, Finland and Norway became centres of wool felting. The traditions related to the sphere of this technique, technology, colour scheme, ornamentation and decoration of products from different countries have been described. None of the areas of application of felt could be called witty, super-relevant, one that has no analogues. Recently, however, interest in this material has risen sharply among both amateurs and professional decorative artists. It is determined that the most common techniques of “felting” today are “wet” and “dry” ways of making decorative arts. On

their basis, masters of artistic processing of wool (felt) invented new non-traditional methods of felting. These include the latest techniques such as “nunofelting” and “wool painting”. Based on the own experience and analysis of sources, the latest techniques of “felting” have been characterized, the possibilities of their integration into modern decorative art have been covered.

Key words: decorative art, decorative-applied art, felting, technique, technology, «nunofelting», «wool painting».

Постановка проблеми у загальному вигляді... Творчі процеси в царині сучасного художнього текстилю характеризуються, з одного боку, тенденцією до збереження і відтворення національних традицій, а з іншого – інтеграцією в світовий мистецький простір. У зв'язку з цим все більший інтерес викликають питання, пов'язані з дослідженням джерел творчості для здійснення складного синтезу декоративно-ужиткових форм з іншими видами пластичних мистецтв, оновлення змісту і функцій творів декоративного мистецтва, розширення формотворчих і матеріально-фактурних засобів втілення образних рішень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій... Культуротворче значення сучасного художнього текстилю висвітлено в статтях Г. Кусько, Т. Печенюк, З. Чегусової у своїх дослідженнях, звертає увагу на питання новацій, виникнення яких вбачають у феномені «мистецтва першоелементів», «колажного мислення» та «колажного простору», що мав місце в мистецтві поч. ХХ ст. Художній вишивці, художнім тканинам присвячені дослідження М. Станкевича та О. Никорак. Проблема українських килимів, гобеленів, лижників та батику присвячено праці Т. Кара-Васильєвої, О. Никорак, С. Сидорович, Є. Шимук. Дане питання частково висвітлюють дисертаційні дослідження О. Луковської та О. Ямборко, окремі наукові розвідки та статті.

Здійснений аналіз показує, що значна кількість наукових праць присвячена художнім тканинам, вишивці, мистецтву батику та ткацтву як більш поширеним і здавна відомим технікам декоративного та декоративно-ужиткового мистецтва. Проте питання традицій і новаторства в декоративному мистецтві «фелтингу», на наш погляд, висвітлено недостатньо і вимагає більш детального ознайомлення.

Формулювання цілей статті... Мета даної статті полягає у дослідженні техніки «фелтинг» як виду декоративно-ужиткового мистецтва в його історичному розвитку та висвітленні можливостей його інтеграції у сучасне декоративне мистецтво.

Виклад основного матеріалу... Валяння вовни, англійс. «фелтинг» (від англ. «felt» – повсть, фільтр, набивання) – особлива техніка декоративного мистецтва, в процесі якої з вовни для валяння створюється неткане полотно чи малюнок на тканині або повсті, об'ємні іграшки, панно, декоративні елементи, предмети одягу або аксесуари. Ця техніка має глибоке коріння, адже за даними дослідників, історія виготовлення повсті налічує приблизно вісім тисяч років (Киргизбекова С. С., 2011; Питеркина Е. Ю., б. д.). Валяння повсті виникло і розвивалося в різних регіонах світу незалежно одна від одної: Памір, Кавказ, Алтай, Тибет, Іран і Афганістан, а також Перу, Балканські країни, Фінляндія і Норвегія стали центрами валяння вовни.

До нашого часу дійшли різні зразки повсті. Найдавнішими з них прийнято вважати ті, що були знайдені під час однієї з археологічних експедицій на Алтаї в Пазирикському кургані (IV–V ст. до н. е.). Там були знайдені предмети одягу, килими, різні накидки, покривала, кінські попони та інші повстяні вироби. Найпоширенішим предметом одягу у Стародавньому Римі з повсті був ковпак, відомий в історії моди і революцій під назвою «фрігійський».

Свої традиції валяння вовни існували в Ірані. Характерною особливістю даного виду декоративно-ужиткового мистецтва в країні вважається орнамент. Відповідно до іранської техніки вибраний мотив спочатку викладають вовною на циновці, яку потім скручують. Після цього починається процес валяння (Семпелс Е., 2008; Шинковская К., 2011; Кокарева И., 2009). Сьогодні носіями цієї традиції визнаються сучасні туркмени. Навіть у наші дні ці майстри продовжують виготовляти кошми – повстяний килим з овечої або верблюжої вовни, так само, як це робилося ще в сиву давнину. Головним візерунком туркменської повсті вважається стилізований баранячий ріг. До найбільш використовуваних кольорів відносяться білий, червоний і чорний.

Класичний приклад удосконалення виробу з вовни – виготовлення бурки, яка вважається візитівкою Кавказу і є невід'ємним атрибутом «робочого» одягу пастуха, мисливця, джигіта, старшого в роду чоловіка і першою «пелюшкою» для новонародженого немовляти чоловічої статі. Безрукавні плащі з чорного руна на жителях Кавказьких гір були описані ще Геродотом. Для відомих мисливців на бурку набирали шерсть диких тварин. Проте більш практичним і поширеним варіантом матеріалу була традиція виготовлення повстяних винятково жінки. Цей виріб настільки добре захищав своїх власників від пронизливого гірського вітру і морозу, що в кінці ХІХ століття подібний плащ був не тільки у кожного горця, а й у донських козаків. На початку ХХ століття подібними предметами обзавелися офіцери царської армії. «Останні герої», чий імідж був пов'язаний з буркою – Лермонтов і Чапаєв (Епстайн Н., 2009).

Традиції валяння в Україні сягають корінням в історію розвитку народів, що населяють Карпатські гори. Регіональною особливістю стало те, що в нашій країні не використовувалися традиційні технології, а завалювалося ткане полотно, отримуючи сукно. Ця методика задіяна в створенні традиційних карпатських ковдр «ліжників». Оскільки основою служила овеча вовна, це полегшувало весь процес виготовлення ліжників. Бо кожний газда мав у своєму господарстві чимало овець і вовна для нього не була проблемою. Коли ліжник вже був витканий, лівова частка процесу виготовлення лягла на «Валило». Валило – приміщення, де знаходились дерев'яні ковші, в які попадала гірська ріка. Спеціальні «шприци» утворювали тиск і річка в таких ковшах формувала потужний вир куди і поміщали ліжники. Після годин валяння, ліжник позбувався запаху вовни, ставав щільнішим та м'якшим. У рівнинних районах, наприклад, на Поліссі, валяння відбувалося в ручних фолюшах. В обох випадках полотно валялося одну-дві доби до моменту появи на поверхні «барви» – дрібних ворсинок. На Гуцульщині виготовляли сукно як натуральних кольорів, так і з використанням фарб – червоної і чорної (Даглідиян К. Т., 2008).

Речі з повсті не були одноколірними і нудними. Стародавні люди намагалися прикрасити своє житло, фарбували вовну, змішували різні кольори в одному виробі, викладаючи складні візерунки. Існували різні техніки: чергування вовни різних кольорів на одній підкладці і подальше скручування в рулон вже для валяння, а також техніка аплікації, коли на готовий звалений фон накладався малюнок інших кольорів, і далі використовувалася техніка «увалювання», вдавнення візерунка. Була ще й вишивка звалених полотен. Готові одноколірні шматки прикрашалися нитками з сухожилля тварин. Така техніка досі збереглася на території Бурятії (Питеркина Е. Ю., б. д.).

Як бачимо, жодну зі сфери застосувань повсті не можна назвати гостромодною, суперактуальною, такою, яка не має аналогів. Але останнім часом інтерес до цього матеріалу різко зріс. І інтерес цей масовий, дизайнерський, творчий. Художники творять з повсті абсолютно все: від дитячої іграшки до дорогих дизайнерських нарядів та аксесуарів до них. Можливо, люди, оточені металом, пластиком, бетоном і склом, відчули тугу і самотність, усвідомили свою відірваність від коренів, від природи, від того теплового, справжнього, живого матеріалу, яким і є повсть.

Сучасний «фелтинг» перетворився на цікаву форму мистецького самовираження. Уже увійшли в моду і вражають своєю новизною та оригінальністю аксесуари та прикраси з повсті, одяг, повстані картини та іграшки. Несподіваними стають поєднання повсті з керамікою, деревиною, металом, склом.

Якщо говорити про техніки «фелтингу», то серед існуючих на сьогодні можна виділити найпоширеніші його види: «мокрый» і «сухий». «Сухий фелтинг» – один з популярних видів ручної праці. Техніку «сухого фелтингу» використовують для створення об'ємних речей: м'яких іграшок, прикрас, сувенірів. Інші назви «сухого фелтингу» – «фільцювання», «фільтцнадель» (від німецьких слів «feltz» – вовна і «nadel» – голка). Процес «сухого фелтингу» полягає у тому, що волокна вовни ущільнюються, сплутують між собою за допомогою спеціальної голки з насічками і перетворюють її (вовну) в повстану масу (фетр). «Мокрий фелтинг» має таку назву, тому що для звалювання волокон вовни використовується вода, а точніше – мильний розчин (Хренова В. В., 2018).

Аналіз останніх тенденцій та напрямів розвитку даного виду декоративного мистецтва показує, що сучасні майстри з художньої обробки вовни (повсті) винаходять нові нетрадиційні шляхи застосування вже поширених технік, а також технології її валяння. До них відносять такі сучасні техніки, як «нунофелтинг» та «живопис вовною».

Під поняттям «нунофелтинг» розуміють привалювання вовни до тканини з використанням «микрої» техніки. У перекладі з японської «Nuno» – тканина, що й дало назву модній сучасній тенденції в області валяння. Цей метод з'явився не так давно. Його авторами вважають австралійського дизайнера текстилю Поллі Стірлінг і японського дизайнера Сачіко Котакі, які вперше представили вироби в техніці нуновалення у 1994 році. Сьогодні це один із широко використовуваних способів у створенні художнього текстилю (Пугачёва І. І., б. д.).

У цій техніці найчастіше використовують різні шовкові тканини – шифон, «ексельсіор», «туаль», органзу, «фуляр», крепдешин, атлас, «девор'є». Використовуються й інші більш щільні матеріали, зокрема: джинс, лляні, бавовняні, вовняні тканини, а також тонкі синтетичні тканини, гіпюр і мереживо тощо. Під час валяння волокна вовни проходять крізь тканину, таким чином відбувається з'єднання матеріалів, утворюючи одне полотно. Чим рідшим є переплетення ниток тканини, тим легше і швидше відбувається її привалювання. Від щільності тканини буде залежати товщина і м'якість полотна. Наприклад, шифон дуже тонкий і легкий, під час привалювання його практично не видно на вовні, тому використовувати його для фактури немає сенсу.

Як правило, кольоровий шифон застосовують для створення малюнка. «Ексельсіор» – він же «понже», «туаль», органза, «фуляр», атлас під час привалювання створюють дуже красиві фактури. Органза, «туаль» є дещо щільнішою за інші шовкові тканини, тому фактура виходить більш грубою. «Девор'є» являє собою шифон з атласним або оксамитовим щільним малюнком. У процесі привалювання такої тканини створюється враження аплікації. Можна використовувати у цій техніці й шовковий атлас.

Він дає красиву фактуру у драпуванні і має блиск. «Фуляр», «понже» легко привалювати до вовни, створюючи красиву фактуру. Під час привалювання до вовни тканина драпується, стягується. Таким чином можна додатково створювати різні фактури, використовуючи такі прийоми валяння, як шиборі, ламінування, склад тощо.

«Шиборі» – в перекладі з японського «вузол». У цьому і полягає сенс методу: тканину стягують нитками у вигляді об'ємних вузликів, створюючи фактуру. Після привалювання до вовни нитки видаляють, на поверхні залишаються опуклі кульки. «Шиборі» частіше використовують в одязі (рис. 1, а).

«Складки» також використовуються у виробках в якості декоративного елемента. Тканину складають навпіл і прошивають ниткою, відступивши від згину на потрібній відстані, зазвичай 1–2 см. Вовну розкладають із зворотного боку, після привалювання нитки видаляють. Таким чином отримують красивий декор. «Складки» можна зробити гладкими, а можна стягнути ниткою для отримання ефекту рюшів. Цей прийом використовують в основному в одязі, іноді при виготовленні сумок, взуття (рис. 1, а).

«Ламінування» – це розміщення декоративних елементів між основними шарами: вовною і тканиною, які перешкоджають привалюванню основних шарів у цих місцях, створюючи порожнечу і формуючи опуклий елемент. Елементи, що вставляються, можуть бути різноманітної форми і з різних матеріалів, частіше – з щільних синтетичних тканин. Чим щільнішим є матеріал елементів прошарку, тим більш об'ємним буде малюнок на поверхні. Для «ламінування» застосовують фліс, трикотаж, щільні шовкові і бавовняні тканини, шнури і стрічки. Цей прийом декорування застосовують в дуже багатьох видах продукції: сумках, взутті, одязі (рис. 1, б).

Аплікація в техніці «нунофелтинг» може бути як тканинами на вовні, так і навпаки. Якщо необхідно зробити вставку з тканини у виріб, то тканина необхідної форми накладається на розкладену вовну. Зверху краще злегка прикрити краї тканини вовною, ледь заходячи на неї кінчиками волосків, що дозволить уникнути різких країв. Вставку з тканини можна робити без прокладки вовною, такий спосіб можна назвати «затисканням», тканину буде видно з обох сторін. У цьому випадку потрібно співвідносити товщину тканини з товщиною повсті. Занадто тонкі вставки з тканини негарно виглядатимуть на щільному шарі повсті. Аплікацію можна виконувати різними способами. Пасма вовни можна накладати на тканину, потім провести її розкладання, або проводити це у зворотному порядку. Можна «затискати» вовною відрізки тканини між собою, так вона виступатиме в якості «клею» (рис. 1, в).

«Префельт» (неткане вовняне полотно, виготовлене на голкопробивних машинах) також часто використовують в процесі створення аплікації. Для створення малюнка за допомогою «префельту» з нього вирізують елементи потрібної форми, накладають на тканину і привалюють «мокрим» способом. У деяких випадках «префельт» нафастригують на тканину і після увалювання видаляють нитки (рис. 1, г).

«Вітражна» техніка полягає у з'єднанні клаптиків тканини за допомогою вовни. У цій техніці можна створювати дуже красиві ажурні вироби. Тканина може «затискатись» вовною або накладатися на неї. Краї тканини обкладають вовною і елемент включають в розкладку, яка може бути цілісною або ажурною з клаптиків топсу (гребінної стрічки) (рис. 1, д).

У нуно-техніці можливо використовувати практично будь-яку тканину, але перевагу можна надавати одній чи двом тканинам – працювати з шовком, іноді використовувати мереживо. Вовняні, бавовняні, лляні тканини після привалювання стають бляклими, досить щільними. Шовкові ж тканини легкі, красиві, приємні на дотик. Вони як ні що інше гармоніюють з вовною, створюючи незвичайну фактуру (Нунофелтинг или нуновойлок, б. д.).

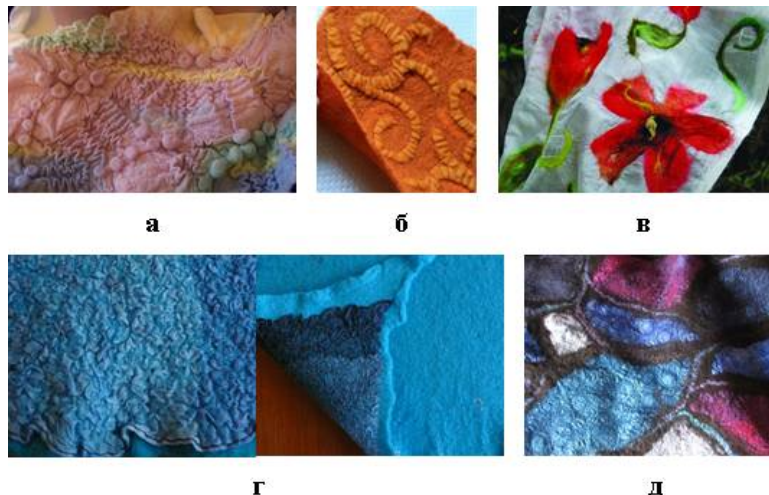

Рис. 1 – Техніки «нунофелтингу»

Як уже було сказано раніше, звалювання вовни та тканини відбувається здебільшого з використанням «мокрої» техніки. Проте власний досвід виготовлення та декорування одягу у даній техніці дає можливість стверджувати, що на завершальному етапі роботи (для окремих видів виробів, за умови привалювання вовни до щільних тканин) доцільно застосовувати і «суху» техніку.

Ще однією з сучасних технік «фелтингу» є різновид «сухого фелтингу» – повстяна «аплікація», або «вишивка» чи «живопис вовною», як її називають у різноманітних джерелах. Таку техніку розробила та досконало опанувала художниця Дані Айвс (Dani Ives). Мисткиня створює приголомшливі й неймовірно реалістичні картини, зображуючи на них тварин та рослини. Створення гіперреалістичних зображень тварин пензлем або олівцем – мистецтво, яке можуть опанувати тільки найпрацелюбніші художники, але зробити це голкою і вовною здається абсолютно неможливим (Juli Leskonog, 2017). Особистий досвід із опанування техніки та виготовлення у ній декоративного панно «Замріяна» (рис. 2) дає можливість дещо уточнити технологію.

Рис. 2 – Декоративне панно «Замріяна» у техніці «живопис вовною»

Волокна вовни накладають на полотно «зап'ялене» у підрамнику, попередньо відділивши та змішуючи різні кольори для отримання необхідного колірного тону. Шар за шаром, за формою фрагмента зображення (створюючи при цьому ефект нашарування кольору, фактури і глибини), фіксуючи їх голкою шляхом багаторазового проколювання по всій його поверхні. Однією голкою для «фелтингу» – на ділянках зображення, що займають невелику площу і потребують детального «промальовування» (обличчя, руки, манжети тощо), двома (після попереднього звалювання однією голкою) – на ділянках з більшою площею. На ділянках з великою площею на завершальному етапі доцільно використовувати голкотримач з більшою кількістю голок, що значно спростить процес та покращить якість готового художнього твору.

Узагальнену інформацію щодо класифікації технік «фелтингу» та можливості їх застосування подано у схемі (рис. 3).

Висновки... Отже, можна зробити висновки, що в сучасному декоративно-ужитковому та декоративному мистецтві «фелтинг» впевнено займає свою нішу. Великий вибір матеріалів і технік робить його привабливим для майстринь і дизайнерів. Бажання і терпіння, натхнення і фантазія сприяють створенню неповторних предметів одягу та побуту, аксесуарів та іграшок, арт-об'єктів. За допомогою своєї, характерної лише для них технології, майстри мають можливість заявити про себе і порадувати своїх шанувальників оригінальними виробами.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо у впровадженні новітніх технік «фелтингу» у навчальний процес підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій (в межах курсів «Художня обробка матеріалів», «Нетрадиційні техніки художньої обробки матеріалів з практикумом»), розробці власних, авторських технік на основі дослідженого матеріалу.

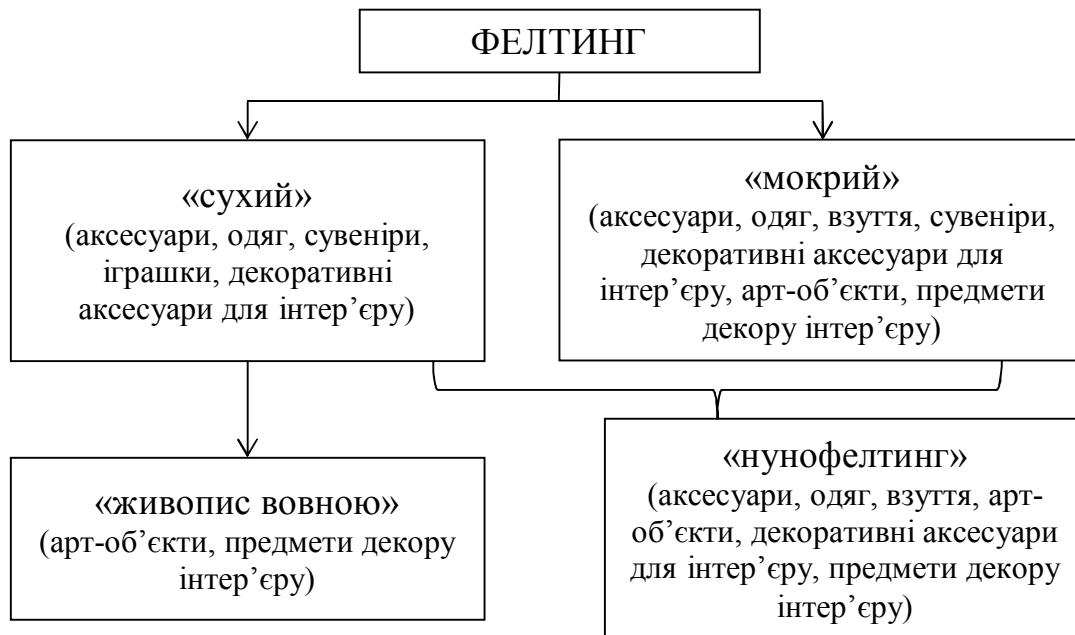

Рис. 3 – Техніки «фелтингу» та приклади їх застосування

Список використаних джерел і літератури / References:

1. Киргизбекова, С. С. (2011). Войлоковалание – от ремесла к искусству. *Вестник Казахского национального педагогического университета имени Абая*. № 3 (28), 17–23. URL: <http://elibrary.kz/databases/statia/detail.php?ID=118681> (дата звернення 01.05.2020) / Kirhizbekova, S. S. (2011). Voilokovalanie – ot remesla k iskusstvu [Felting – From Craft to Art]. *Bulletin of the Kazakh National Pedagogical University named after Abay*. № 3 (28), 17–23. Retrieved from: <http://elibrary.kz/databases/statia/detail.php?ID=118681> (last accessed 01.05.2020) [in Russian].
2. Питеркина, Е. Ю. (б. д.). История валяния шерсти. URL: <https://sibac.info/studconf/hum/lxi/95370> (дата звернення 01.05.2020) / Piterkina, E. Yu. (b. d.). Istoriya valianiya shersti [History of Wool Felting]. Retrieved from: <https://sibac.info/studconf/hum/lxi/95370> (last accessed 01.05.2020) [in Russian].
3. Семпэлс, Е. (2008). *Энциклопедия войлока – возвращение мастерства*. М.: Мода и рукоделие / Samples, E. (2008). *Entsyklopediya voiloka – vozvrashchenye masterstva* [Encyclopedia of Felt – the Return of Skill]. Moskva: Moda y rukodelye [in Russian].
4. Шинковская, К. (2011). *Войлок. Все способы валяния*. М.: АСТ-Пресс / Shynkovskaia, K. (2011). *Voilok. Vse sposoby valianiya* [Felt. All methods of felting]. Moskva: AST-Press [in Russian].
5. Кокарева, И. (2009). *Живописный войлок. Техника. Приемы. Изделия. Энциклопедия*. М.: АСТ-Пресс / Kokareva, I. (2009). *Zhyvopysnyi voilok. Tekhnika. Priemy. Izdelya. Entsyklopediya* [Picturesque Felt. Equipment. Techniques. Products. Encyclopedia]. Moskva: AST-Press [in Russian].
6. Эпстайн, Н. (2009). *Большая энциклопедия по рукоделию*. М.: Эксмо / Epstein, N. (2009). *Bolshaia entsyklopediya po rukodeliyu* [Great Encyclopedia of Handiwork]. Moskva: E'ksmo [in Russian].
7. Дагльдиан, К. Т. (2008). *Декоративная композиция*. Ростов н/Д: Феникс / Dahldyan, K. T. (2008). *Dekorativnaia kompozitsia* [Decorative Composition]. Rostov n/D: Fenyks [in Russian].
8. Хренова, В. В. (2018). *Нетрадиційні техніки художньої обробки матеріалів з практикумом: курс лекцій для студентів напрямів підготовки «Середня освіта. Трудове навчання та технології», «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація»*. Хмельницький: ХНУ / Khrenova, V. V. (2018). *Netradytsiini tekhniki khudozhnoi obrobky materialiv z praktykumom: kurs lektsii dlia studentiv napriamiv pidhotovky «Serednia osvita. Trudove navchannia ta tekhnolohii», «Obrazotvorche mystetstvo, dekorativne mystetstvo, restavratsiia»*. [Non-traditional Techniques of Material Art Processing with Workshops]. Khmelnytskyi: KhNU [in Ukrainian].
9. Пугачёва, И. И. (б. д.). Нунофелтинг – техника мокрого валяния. URL: http://polenovchenta.org.ru/?page_id=888 (дата звернення 02.05.2020) / Puhacheva, I. I. (b. d.). Nunofelting – tekhnika mokroho [Nuno Felting as a Wet Felting Technique]. Retrieved from: http://polenovchenta.org.ru/?page_id=888 (last accessed 02.05.2020) [in Russian].
10. Нунофелтинг или нуновойлок (б. д.). URL: <http://e-vo.me/wiki/nunofelting-ili-nunovoylok> (дата звернення 03.05.2020) / Nunofelting ili nunovoylok [Nuno Felting]. (b. d.). Retrieved from: <http://e-vo.me/wiki/nunofelting-ili-nunovoylok> (last accessed 03.05.2020) [in Russian].

11. Juli Leskonog (2017). Невероятно реалистичные портреты животных из шерсти. URL: <https://monk.com.ua/2017/09/01/neveroyatno-realistichnye-portrety-zhivotnyh-iz-shersti/> (дата звернення 03.05.2020) / Leskonog, J. (2017). Neveroiatno realystychnye portrety zhyvotnykh iz shersti [*Incredibly Realistic Animal Portraits Made of Wool*]. Retrieved from <https://monk.com.ua/2017/09/01/neveroyatno-realistichnye-portrety-zhivotnyh-iz-shersti/> (last accessed 03.05.2020) [in Russian].

УДК 780.616.432.071.1/.781.7(477.43=438-054.57)

UDK 780.616.432.071.1/.781.7(477.43=438-054.57)

ЛЮЦІЯ ЦИГАНЮК,

старший викладач

(Україна, Хмельницький,

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія,

вул. Прокурівського підпілля, 139)

LIUTSIA TSYHANIUK,

senior lecturer

(Ukraine, Khmelnytskyi,

Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy,

Proskurivskoho Pidpillia Str., 139)

orcid.org/ 0000-0002-0998-9906

Засади поліфонічного мислення у фортепіанній музиці композиторів польського походження на Поділлі
Fundamentals of Polyphonic Thinking in Piano Music of Polish Origin Composers in Podillia

Анотація. У статті підкреслено актуальність питання розвитку українсько-польських відносин у сучасному музикознавстві, проаналізовано розвиток фортепіанної музики на території Поділля у другій половині XIX – на початку XX століття; окреслюється роль музикантів та композиторів польського походження (А. Коципінського, В. Заремби, М. Завадського, Т. Ганицького) у розвитку професійного фортепіанного мистецтва Подільського краю.

Зазначається той факт, що поліфонічне мислення в українській фортепіанній музиці у другій половині XIX століття не мало під собою міцного підґрунтя і розвивалося вкрай повільно. Музично-виконавська практика музичних салонів, яка побутувала у той час, зумовила значні зрушення у галузі фортепіанної композиторської творчості та виконавства, висунула потребу у кваліфікованих кадрах та створила підґрунтя для розвитку музичного професіоналізму майбутніх поколінь музикантів.

Підсумовується, що творчий внесок композиторів польського походження у розвиток поліфонічного мислення у фортепіанному мистецтві означеного часового періоду виглядає досить скромно, проте на етапі початкового періоду становлення української фортепіанної музики діяльність композиторів польського походження безперечно має свою історичну вагу, адже вони створили міцне підґрунтя для розвитку фортепіанної професійної музики в Україні, та, зокрема, на Поділлі.

Ключові слова: *Поділля, музична культура, українська фортепіанна музика, поліфонічне мислення, українські композитори польського походження.*

Summary. The article emphasizes the immediacy of the problem of development of Ukrainian-Polish relationships in modern musicology, analyses the development of piano music in Podillia in the second half of the 19th – beginning of the 20th century, outlines the role of musicians and composers of Polish origin (A. Kotsypynskyi, V. Zaremba, M. Zavadskyi, T. Hanytskyi) in the development of professional piano art of Podillia region.

It is stated that polyphonic thinking in Ukrainian piano music in the second half of the 19th century did not have a solid foundation and developed very slowly. Music-performing practice of music saloons, which existed at that time, led to significant changes in the field of piano composer creativity and performance, created a demand for qualified staff and created the basis for the development of musical professionalism of the future generations of musicians.

It is concluded that the creative contribution of composers of Polish origin in the formation and development of piano art polyphonic thinking of this period seems quite insignificant, but at the initial period of formation of Ukrainian piano music the activities of composers of Polish origin undoubtedly had historical